

CAHİT SITKI TARANCI'NIN ŞİİRLERİNE PSİKANALİTİK BİR YAKLAŞIM

*Mustafa KARABULUT**

ÖZET

Avusturyalı hekim Sigmund Freud'un (1856-1939) araştırmaları ve bulguları neticesinde 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan psikanaliz yöntemi, sanat ve edebiyatta önemli bir mesafe kat eder. İnsan davranışlarının temelinde bilinçaltının bulunduğunu kabul eden bu kurama göre, sanatçının hayatı, çocukluğu, ailesi, eğitimi, hastalıkları vb. onun sanat eserine önemli ölçüde yansır. Bu durumda sanatçının bilinçaltı *yazar-eser-okur* üçgeninde karşımıza çıkar.

Şair ve yazarlar, eserlerinde psikolojik yapıları hakkında bilgiler verirler. Sanatçı bir bakıma toplumun sözcüsü durumundadır ve eseri vasıtasıyla bastırılmış duyguları ortaya koyar. Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerindeki trajedi ve kaotik söylem, onun psikolojisinin izlerini taşır. Şairin iç çatışmalarının kaotik düzlemde oluşturduğu trajik durumlar onun poetikasının önemli bir yönünü teşkil eder.

Anahtar Kelimeler: Cahit Sıtkı Tarancı, Psikanalizm, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Otuz Beş Yaş, Edebiyat ve Psikoloji

A PSYCHOANALYTIC APPROACH TO CAHİT SITKI TARANCI'S POETRY

ABSTRACT

Austrian physician Sigmund Freud (1856-1939) as a result of research and findings of 19 by the end of 20th century methods emerged early in the century of psychoanalysis, art and literature has come a significant distance. According to this theory that the subconscious mind accepts that human behavior on the basis of the artist's life, childhood, family, education, diseases and so on. significantly reflected in his work of art. Work in the subconscious of the artist-writer-in this case, reads the triangle is seen.

Poets and writers, provide information about the works of psychological structures. Artists spokeswoman for the society in a way has to work through the repressed emotions and reveals. Cahit Sıtkı Tarancı poems of tragedy and chaotic discourse, bears the imprint of his psychology. Plane formed by the chaotic circumstances of his tragic poet's internal conflicts constitute an important aspect of poetic.

Key Words: Cahit Sıtkı Tarancı, Psychoanalysis, the Republican Period Turkish Poetry, Thirty-five age, Literature and Psychology .

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: mustafa.karabulut@hotmail.com

1. Giriş: Psikanaliz Edebiyat Kuramı

Edebiyat bilimi ile psikoloji arasında önemli bağlar bulunur. Edebiyatın temel malzemesi olan dil psikanalizde de önemli rol oynar. Psikanaliz yöntemin en önemli isimlerinde Freud bu ilişkiye dikkatleri çekerek şöyle der: “Hastanın gerek psişik, gerekse somatik sebeplere dayalı olsun, yaşadığı ruhsal hastalıkların sağaltımında söz, düşünülebilecek ilk çarelerden biridir.” (Freud 1998: 32). Bu bağlamda dil ile psikoloji arasında güçlü bağlar bulunur.

Psikoloji bilimi, bilinçaltıyla doğrudan ilgilidir. Psikanalizme göre, insan ruhunun bilinçli yönüyle beraber, bilinçsiz tarafı da vardır ve insan davranışlarının çoğu bilinçaltı tarafından yönetilir. Psikanalistler yaratma eylemini psikolojik bir etkinlik olarak görür ve sanatçının eseriyle arasındaki ilişkiyi ortaya koyarlar. Psikanaliz sanatçının bilinçaltına inerek eserin neden ve nasıl yazıldığına dair ipucu arar. Freud, psikanalizi, “Ruhsal rahatsızlıklar için uygulanan bir sağaltım yöntemi.” (Habib 2007: 39) olarak görür. Buna göre, hasta kendisini *serbest çağrışımların* akışına bırakır ve aklına gelen her şeyi psikanaliste anlatır. Psikanalizde gözlem ve tedavinin önemli rolü vardır. Psikanalizde bilinç dışına itilmiş, unutulmuş anılara önem verilir.

Psikanalize göre sanatçı nevrotik bir varlıktır ve bunun yaratma, yazma, söyleme eylemi ile yakından ilişkilidir. Bilinçaltına itilen duygular, belli durumlarda ortaya çıkar ve hastalık derecesine ulaşır. “Yazarı yazmaya iten dürtüler, konu ve karakter seçimi bir tür karmaşa içinde açığa çıkması gereken hususlar olarak kabul edilir.” (Kolcu 2010: 176). Bu durumda bastırılan duygular değişik belirtilerle kendini gösterir. Sanatçının bilinçaltının incelenmesi, onu yazmaya yönelten etmenlerin anlaşılmasında yardımcı olur. Sanatçı, içinde bulunduğu çıkmazları, kaosu ve trajediyi eserleriyle dışa yansıtır. Batı edebiyatında nevrotik durumlar sergileyen sanatçılar arasında E.M.Forster, Truman Capote, Andre Gide, Tennessee Williams, Walt Whitman, Oscar Wilde, Virginia Woolf, Michel Foucault, Rimbaud, Verlaine vb. sayılabilir.

Sanat eserlerinde psikanaliz yöntemin nasıl uygulanabileceğinin ilk örneklerini Freud vermiştir. “Düşlerin Yorumu adlı kitabında, sonradan çok işlenen Oidipus kompleksi temasının bir örneğini Sophokles’in *Kral Oidipus* oyununda bulmuştur.” (Moran 1999: 153). Freud’a göre çocuğun ilk cinsel istekleri anneye yöneliktir ve çocuk, babasını rakip bildiği için onun ölümünü ister. Freud, *Dostoyevski ve Baba Katiliği*¹ adlı yazısında Dostoyevski’nin sara hastalığına, babasının ölümünü istemesine ait bulgularını belirtir.

Psikanalitik eleştiri yöntemine göre sanatçının biyografisinin tam olarak bilinmesi, yapıtın anlaşılmasında önemli rol oynar. “Burada, sanatçının bilinçaltının eser üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanır.” (Tiken 2009: 49). Psikanalitik edebiyat eleştirisinin ortaya çıkmasında, psikanalizin sanata uygulanmasının rolü büyüktür. Sanatçının bilinçaltı, onu yazmaya, yaratmaya iten önemli bir unsurdur.

Psikanaliz Freud’un ileri sürdüğü tezler üzerine Alfred Adler (1870-1937), Carl Gustav Jung (1875-1961) ve Jacques Lacan (1901-1981), önemli araştırmalar yapmışlardır. Zamanla birçok bilime kaynaklık eden psikanaliz, bugün modern edebiyatta geniş ölçüde uygulanmaktadır. “Psikanaliz, edebiyatı derinliğine inceleyen ve onun labirentlerine dalıp onu bir anlamda sökülmeyen bir bilim dalıdır.” (Sarı 2008: 76). Freud’un savunduğu en önemli kavramlardan biri bilinçaltıdır. Bilinçaltı farkında olmadığımız arzu, istek, dürtü, duygu ve düşüncelerin bulunduğu bir hazinedir. Psikoloji ruhbilim anlamında olup bu bilimle ilgili bazı kavramlar deneysellikten uzaktır.

¹ Sigmund Freud, “Dostoyevski ve Baba Katiliği” *Freud-Jung-Adler, Psikanaliz Açısından Edebiyat*, Çev. S. Hilav, İstanbul 1981, s.22.

2. Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Psikanalitik Unsurlar

Cumhuriyet döneminin en önemli şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı, yaşamı, mizacı ve sanat anlayışı bakımından Türk edebiyat tarihinde haklı bir yere sahiptir. Birçok şiiri bulunmasına rağmen şair, *Otuz Beş Yaş* şiiriyle tanınır. Ahmet Hamdi Tanpınar şair için, Cahit Sıtkı'da içine gömülü bir taraf vardı. Şiirimize asıl getirdiği bu tarafıydı. "Onun eseri Türkçede bütün bir mahremiyet havasıdır. Şu şartla ki, Cahit bu *intimisme*i bütün insanlığa doğru genişletmesini bilmişti." (Tanpınar, 1977: 447). Cahit Sıtkı'nın şiir kitapları, *Ömrümde Sükut* (1933), *Otuz Beş Yaş* (1946), *Düşten Güzel* (1952) ve *Sonrası* (1957) adlarındadır. Cahit Sıtkı'nın şiir kitapları ve bu kitaplarına girmemiş 35 şiiri "*Otuz Beş Yaş*"² adlı kitapta bir araya getirilir.

Freud'un sanatçıyı nevrotik bir varlık olarak tanımlaması Cahit Sıtkı'da büyük ölçüde karşılığını bulur. Psikanalitik eleştiride sanatçının psikolojisinin kendisi tarafından esere yansıtıldığı görülür. Şiirde şair/özne'nin kendi dışındaki olaylarla mücadele edememesi, bir bakıma teslim oluşu söz konusudur. Şair/öznenin ıstıraplı hali trajik unsurun artmasına sebep olur. "O, büyük sorunların veya sosyal meselelerin şairi değil, küçük insanın günlük acılarını ve ümitlerini şiir aracılığıyla dile getirir." (Korkmaz ve Özcan 2009: 297).

Cahit Sıtkı Tarancı, Diyarbakır'dan ayrılıp İstanbul'a gittikten sonra kötümser bir ruh haline bürünür. Ailesine gönderdiği mektuplarında, "Siz güneşe yüzünüzü çevirmişsiniz, ben sırtımı dönmüşüm." (Tarancı, 1989: 24) diyen Tarancı'da kopuş ve yalnızlık, bunalıma dönüşür. İlk dönem şiirlerinde içe dönük ve mutsuz bir olan sanatçı, kendini bu dünyaya ait hissetmez. Bu bakımdan dış alem ona yabancıdır. Çevreye ve olaylara pesimist (kötümser) bir perspektiften bakan şair, gelecekle ilgili düşünceleri ümitsiz ve değişmezdir. Yeni mekana uyum sağlayamayan sanatçı için İstanbul adeta *karanlık bir dehlizdir*. Hayatının bu evresini *acı çekme* olarak tanımlayabileceğimiz şair, bir çırpınış içindedir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın, olaylara objelere ve tabiata bakışı fenomenolojik olarak *subjektiftir*. Özne/ben'in ontolojik anlamda silikleşmeye gidişi şair-eser-okuyucu düzleminde görülür. Hayata tutunamayan, bir kısır döngü içinde kalan sanatçı tedirginliğini, ruhi dağınıklığını eserine yansıtır.

Cahit Sıtkı Tarancı, 1930-1936 yılları arasındaki yazdığı ilk dönem şiirlerinde hayata karamsar bir pencereden bakar. Diyarbakır'dan İstanbul'a gittikten sonra kendisine yabancı bir kentte tutunmaya çalışır. "Cennet saydığı bu saadet diyarından sürüldüğüne, kovulduğuna inanan şairin çocuk ruhunda çok derin yaralar açmış ve okulda okuduğu sembolist şairlerin de etkisiyle kendine mahsus bir karamsarlık felsefesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır." (Korkmaz 2002: 69). Şairin ilk şiirlerindeki kötümser atmosferin arka planında dış dünyadan kopuk, içe kapanmış bir kişinin ruh hali vardır.

"Gidiyorum" (Akademi dergisi, Mayıs 1930) adlı şiirde, "yalnızlık, korumasızlık ve bırakılmışlık" izlekleri, "çölde kavrulan yolcu", "serseri rüzgar" ve "pervasız serçe" metaforuyla verilir. Umutsuz ve amaçsız insanın hayat hikayesini dile getiren şair, hiçbir şeye sahip olmadığını belirtir:

*"Ne belli bir yerim var, ne de sevdiğim biri
sürünüp gidiyorum" (s.25)*

² Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş* (Derleyen:Asım Bezirci), Can Yayınları, İstanbul, 2000. (Alıntılar bu kitaba aittir)

Cahit Sıtkı'nın birçok şiirinde görülen karamsarlık teması bu şiirde zirveye ulaşır. İlk dönem şiirlerinde topluma yabancılaşmış, güvenini kaybetmiş, mutsuz ve huzursuz insan profilini çizen şair, bu yönleriyle egzistansiyalist bir görünüm yansıtır. Egzistansiyalizm (varoluşçuluk), insanın anlamını yitirmeye başlaması ve toplumla bağlarının koptuğu bir varlığa dönüşmesiyle ilgilidir. Varoluşçuluk, kısa ifadeyle, var olma problemi üzerinde durur. İnsan, özünü eliyle oluşturmak/yaratmak zorundadır. Bu anlayış İnsanın bunaltı yönünü ele alır. İnsan hayatının sınırlı oluşu, yok olma/ölüm tedirginliğini sürekli hissetmesi, isteği dışında bu dünyaya gönderilişi/atılışı ve korumasız kalışı bunaltının asıl sebepleridir. Terk edilmiş kesin bir sonu ifade eder. Bir ucu ölüm olan dünyada çaresiz kalan insanoğlu, kendi varlığının özünü yine kendisi kuracaktır.

"Talihsiz" (Servet-i Fünûn, 15.05.1930), bir "huzursuzluğun şiiri"dir. Şair dünyadan zevk alamaz durumdadır ve kaosa sürüklenmektedir. Ona göre bu dünyaya gelmek bile kaybedişin sebebidir. Kendini "Bir gecenin susuzluk mahsulü", dünyayı bir "iğneli beşik" olarak algılayan şair, adeta kundaksız uyumaya terk edilmiş, korumasız kalmıştır.

"Kundaksız uzatıldın iğneli beşiğine

Ve böylece Azrail

Istırapı mihladi küçücük benliğine.

Ecelin kucağında erirken çocukluğun,

Aleme sırdı senin varlığın ve yokluğun.

Hala bilinmez nedir kalbindeki bunalan.

Lambanı yaktılarsa lambanı kendin söndür,

Söndürmekle oyalan,

Gir geceler koynuna, deme yarın gündüzdür,

Belirecek gündüzler sönenlerden yüzüzdür." (s.26)

Bir bitişin, yok oluşun korkusu insanoğlunu hayattan "beklentisiz" bir duruma getirir. Kendini ecelin kucağında eriyen çocuğa benzeten şair alemde varlığı ve yokluğuyla sanki bir "sır"dır. Şair tükeniş psikoz içine girmiştir. İçindeki "bunaltı"yı "gece"ye sığınmakla yok etmeye çalışır. Gece/ karanlık, tabiatı belirsizleştirilmesiyle gerçeklerden kaçışın işaretidir. Edip Cansever'in "Medüza"sı felsefi anlayış ve izlek bakımlarından "Talihsiz" şiirine benzer.

"Derin, sessiz, iyi böylece

Güz ölülerini bırakan kuşlar

Yer kalmadı acıya ülkemizde

...

Gün ortası alacakaranlık bakışlar

Bir buluşma yeridir şimdi hüznlerimiz

Biz o renksiz, o yalnız, o sürgün medüzalar"

(Cansever 2008: 228)

Şiirde geçen "bırakılmış ölümler", kendi benliğini kuramamış kişinin trajedisini; "gün ortası alacakaranlık bakışlar" kesinleşmemiş oluşum sürecini, insanın karamsarlığını, terk edilmişliğini anlatır. "Talihsiz"deki dünya "kundaksız"dır ve bir "iğneli beşik"tir. İnsanoğlu dünyaya gelir

Turkish Studies

gelmez kader onun benliğini “ıstırap mıhı”yla çaresiz bırakmıştır. Kişi, artık ecelin kucağındadır ve ölümü beklemektedir. Kişi, bu haliyle var oluşunun anlamına erememektedir. Çıkmazda kalan insan, “lambasını kendisi söndürerek” bile bile acıya, karamsarlığa mahkum kalacaktır. “Kuşlar” ve “güz” simgesi insanın geçiciliğini, kısa ömürlü oluşunu belirtir. “Renksiz, yalnız ve sürgün” ibareleri, insanın yalnızlığını, bireysel karamsarlığını, hayatın anlamsızlığını yani “bunaltı”yı ifade eder. Medüza, mitolojik anlamlı olup uğursuzluk sembolü yaratıktır. “Medüzalar, insanın yok farz ettiği veya unuttuğu gerçeklerin kişiden intikam alışdır.

“Eski Saadetinle” (Muhit, Şubat 1931), ümitsiz, karamsar bir kişinin maziye sığınması söz konusudur.

“Mazim! Ah, o bir daha bulunmaz hazine!

(..)

Her günüm bir ahenkte, her biri bir hatıra!

Piyano, keman, flüt, saksafon ve tambura!

Mazim çılginca çalan, çalan bir orkestra!

(..)

Mazim tüten bir baca, dumanın yoktu sonu.

-Eski saadetinle, geçmiş günleriyle kal!” (s.27)

Gelecekte ümitsiz olan şair, “mazim bir orkestra” sözüyle geçmişin ahengine yönelir. Ramazan Korkmaz şairin ruh halini halini şöyle tanıtır: “Farklı enstürmanların aynı ahenkte birleştiği ‘orkestra’ sözü, şairin görünür hayatında ve iç dünyasındaki düzensizliğe bir alternatif gibi sunulmuştur.” (2002: 179). “Eski saadetinle, geçmiş günleriyle kal” dizesi, geçmişe özlemi dile getirerek geçmişin “hal” de ve gelecekte yaşanmasını ister. Psikanalitik eleştiri, kişinin ruhsal yaşamöyküsü üzerinde yoğunlaşır. Cahit Sıtkı'nın şiirlerine görülen “maziye sığınma, gerçek yaşamdan kopma ve gelecekte ümidini kesme” izlekleri bu eleştiri yöntemiyle ele alındığında sanatçının iç dönük, edilgen bir mizaca sahip olduğunu görülür.

“Batan Gemi” (Muhit, Mart 1931), “İnsanlar dalgasına tutulmuş gemiyim” dizesiyle başlar. Şair, bu gemide çırpınıp durmakta ve yaşamdan koptuğuna inanmaktadır. Kötümserlik izleği bu şiirin her dizesinde kendini gösterir:

“Kudurmuş denizinde hakkın çırpınıyorum!

Güverteyi yıkıyor çığlığı yolcuların

(..)

Gittikçe kabarıyor, amanın, bu dalgalar;

Ufuk sise gömülü ne gelen var ne giden

(..)

Kaptan imdat düdüğü beyhude çalar, çalar!

(..)

Bir ümit dağılıyor çıkan her nefesimden

Batacađım galiba limana varmadan!” (s.28)

“Kudurmuş deniz” imgesi korkunun, bunalımın zihinde algılayışıdır. Hayat kudurmuş, azgın bir yaratık gibi kendisini tehdit etmektedir. Cahit Sıtkı bu bağlamda marazi özellik gösterir. Kabaran dalgalar şairin korkusunu artırmaktadır.

“Gel Çadır Kur” (Muhit, Nisan 1931) şiirinde hayatı “*satırımı sallayan bir cellada*” (s.29) benzeten şair, kötümser bir tablo çizer. “Anne, Ne Yaptın?” (Servet-i Fünun, 2.4.1931) şiirinde bu dünyaya gelmiş olmaktan muzdariptir ve bunun suçlusu olarak da adeta annesini suçlar:

“Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?

Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?

(..)

Karnında yaşıyordum, kaftıydı saadetim.

Koynundan niçin attın yavrunu bütün bütün” (s.30)

Hayata karşı çaresiz kalan şair, geçmişe/çocukluğa sığınmak ister. Yaşamayı hüner saymayan, kötümser ruh hali şiire hakimdir.

“Kar ve Ben” (Akademi, 15.04.1931) şiirinde “kanatları yolunan kuş”, “dökülen yapraklar” ve “mahşer gibi kar” sözlerinde kötümser bir tablo çizen şair, “Şimdi yağın kar değil, ruhumdur kar yerine” dizesiyle tabiata trajik yönden bakar.

“Semadan yere kadar bütün gördüklerinden

Usanç duyan gözlerim bir şeyde karda karar kıldı,

Bembeyaz bir güvercin kanadına takıldı.

(..)

Uçuyor gönlüm beyaz bir sükut sevincinde;

Bir kadın gördüm ki ben beyaz güller içinde

(..)

Bir sevgili sahibi olmak saadetini

Kim bilir benim kadar... ben et kemik yığını” (s.31)

Yerden göge hiçbir şeyden haz duymayan şairin kanatlanıp uçma isteği de gerçekleşecek bir istek değildir. Ramazan Korkmaz, “İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı” adlı eserinde bu durumu şöyle değerlendirir: “Kendisinin en güzel, en ideal şeylere layık olduğuna inanan şair, kanatları eriyen İkaros’un suya batması gibi gerçekle karşılaştığında, kendi kurduğu düşler ve hayallerin enkazı altında ezilir.” (Korkmaz 2002: 179). Burada, Cahit Sıtkı’nın kanatlanma, uçma, yükselme isteğinin, insanın yaratılış gerçeği karşısında trajediye dönüştüğü görülür. Onu bu trajediden kurtaracak olan bir sevgiliye sahip olmaktır.

“Yalnızlık” (Akademi, 15.5.1931) adlı şiirde yalnızlık izleği hakimdir. Yalnızlık, kişinin dünyayı algılayışında olumsuz biçimde etkiler:

“Geniş, siyah gölgesi hayatımı kaplayan,

Tepemde kanat germiş bir kartaldır yalnızlık.

(..)

Turkish Studies

Gördüm yapraklarımın bir bir döküldüğünü

(..)

Bir ayna parçasından başka beni kim anlar,

Bir mum gibi erirken bu bitmeyen düğünde?

Bir kardeş tesellisi verir bana aynalar;

Aynalar da olmasa işim ne yer yüzünde?" (s.34)

Cahit Sıtkı Tarancı'nın yalnızlık izleğinin yoğun yer aldığı şiirlerinde kötümser bir bakış açısı vardır. Bunalımın ön planda olduğu şiirlerinde şair yalnızlığını gidermek için *ayna* imgesini³ kullanır. Psikanalizde ayna motifi ruh tahlillerinde kullanılan önemli bir objedir. Psikanalist Jacques Lacan "ayna evresi" diye tanımladığı zaman dilimi kişinin "ben"ini oluşturan süreçtir. Kişi bu dönemde daha çok narsist bir yapı ortaya koyar. "Bir kişilik bozukluğu olan narsistlik, kişinin yoğun gereksinimlerinin ve bunlara ilişkin gerçekdışı beklentilerinin de engelleneceği ve düş kırıklığına uğrayacağı bilinçdışı beklentisiyle muazzam öfkesi uyanmasını diye başkalarına yakın olmaktan korkar." (Wallace 2008: 242). Lacan'ın "ayna teorisi"ne göre "insandaki 'ben' kavramı sonradan oluşur. "Lacan'a göre, Ayna evresi gelişimin kritik bir anı olmaktan öte bir önemi vardır." (Nasio, 2008: 361).

Kullanım sıklığı ve yüklendiği anlamsal çeşitlilikle Sanat hayatının ilk devresinde ölüm korkusu, yalnızlık ve terk edilmişlik hissiyle kötümser şiirler yazan şair, ayna imgesini birçok şiirinde "varoluşun sorgulanması" şeklinde kullanır. Cahit Sıtkı'nın çözümlü ve çökük ruh halini en iyi yansıtan şiirlerden biri de "Çöküyorum" (Akademi, 15.5.1931) adlı şiirdir:

"Ne gizli cinayetler, neler neler oluyor,

Denize her gün körpe cesetler döküyorum.

Ne baharlar soluyor, ne baharlar soluyor,

Azamet ve ihtişam içinde çöküyorum!" (s.35)

"Günlerim" (Muhit, Haziran 1931) şiirinde "*Bir sevgilim yoktur*" (s.36) diyen şair, yalnızlığın, kötümserliğin bir sebebinin dile getirir. Cahit Sıtkı, bu şiirde günlerini koklanmadan atılmış güle, hayatını ise kendisini bile güldüren bir oyuncağa benzetir. Bir sevgiliye sahip olamayan hayatın anlamsızlaşmasına yol açmaktadır.

"Ölümden Beter" (Servet-i Fünun, 18.06.1931) şiirinde hayata bağlanmak isteyen şairin hayalleri bir anda yok olur:

"Bir siyah perde indi, aynı ses 'yeter' dedi

(..)

O ses bana '- Vay, halin ölümden beter!' dedi." (s.37)

"Bir İtiraf" (Galatasaray, 15.11.1931) şiirinde, kötümserlik yine had safhadadır. Arzularının gerçekleşme ihtimalini çok zayıf gören şair, bunalıma mahkum olmuş gibidir. Hayalleri gerçeklere mağlup olan şair, dünyanın acımasızlığına karşı çaresizdir.

"Hiçbir el durdurmadı alnımın ateşini,

³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Servet Tiken, Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerindeki 'Ayna' İmgesine Psikanalitik Bir Yaklaşım, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 41, Erzurum, 2009.

Gönülden uçurtmamı kimse uçuramadı.

(..)

Doğmadı gözlerime layık bir güneş bile;

Ümitlerim boş çıktı, kof cevizler gibi boş.

(..)

Ruhum dalga kahrından usanmış dertli kaya,

Küsmesiz bir bedbahttır, eğilmiş suya bakar.” (s.40)

“Mazim” (Servet-i Fünun, 3.12.1931) şiirinde, şair içinde bulunduğu zaman diliminden zevk alamaz ve geçmişe sığınır:

“Annem mi, kardeşim mi, sevgilim mi? Bilemedim;

Fakat bir kadındı o, ben yalnız onu sevdim.

Yalnız hatırasıdır bana kalan yadigar.” (s.40)

“Korkulu Köprü” (Muhit, Ocak 1932)’de hayatını “tenha ve korkulu köprü”ye benzeten şair için hayat ‘anlamsız’ bir süreçtir:

“Haydi mezara koş, der gaipten bir ses.

(..)

Beyhude ararım kaçacak bir delik.” (s.41)

“Ömrümde Sükût”⁴ (Akademi, 15.3.1931), şiirinde yaşamının sessiz sedasız geçeceğini söyleyen şair, umutsuzluğunu trajediye dönüştürür:

“Çıngıraksız, rehbersiz deve kervanı nasıl,

İpekli mallarını kimseye göstermeden,

Sonu gelmez kumlara uzanırsa muttasıl,

Ömrüm öyle geçecek ses vermeden,

Ve böylece bu ömür, bu ömür her dakika,

Bir buz parçası gibi kendinden eriyecek.

Semada yıldızlardan, yerde kurtlardan başka,

Yaşayıp öldüğümü kimseler bilmeyecek!” (s.45)

Yalnızlık, hayat ve ölüm izleklerinin ağırlıkta olduğu bu şiirde zaman da önemli yer tutar. “Bunlar onun şiirlerinde herhangi bir felsefi duygu ve düşünceyi ifade etmeksizin, sadece ferde bağlı olarak ele alınmışlardır.” (Ercilasun 1997: 186).

“Bir Kapı Açıp Gitsem” şiirinin ismi bu dünya yabancılığı, ötelere gitme isteğini ifade eder. Şair, “Ben bu dünyaya yanlış gelmiş olacağım / Ben öyle her insandan, o kadar uzağım ben” (s. 52) diyerek dünyayı trajik pencereden izler. Ona göre dünya korkulu bir rüyadır ve kimseye görünmeden, kimseyi rahatsız etmeden terk edilmelidir.

⁴ Bu şiir Akademi dergisinde “Çıngıraksız Rehbersiz” başlığıyla yayımlanmıştır.

“Bir Yaz Günü” (s.53) adlı şiirde sıcak/ateş/yakıcılık izleği, “kuruyan su” metaforuyla, zamanın kayboluşunu ifade eder. Çok uzak alemlere özlem duyan şair, “İçimizden yanarız, dışımızdan yanarız/Nerdeyse varlığımız duman olup uçacak” (s.53) dizeleriyle ateş-duman arasındaki determinist yaklaşımını dile getirir. Su, yaşamın kaynağı olmasına rağmen şair, “kuruyan su” ifadesiyle bitişi/yok oluşu tezat bir söylemle dile getirir.

Hayattan beklediğini bulamayan kişi, mutlu olma ihtiyacını/isteğini zaman zaman ortaya koyar. Bu umut kıvılcıkları bazen zirveye ulaşır. İnsanoğlu, içine düştüğü kaotik düzensizlikten kaçıp ruhen ve bedenen sığınabileceği, kurtuluşa ulaşabileceği zaman ve mekanları arar. Ramazan Korkmaz, “dünden hatta bugünden uzak” ibaresini insanın ‘an’daki aydınlanma dönemi sayar: “Şair bu noktada en güzel noktada durmuştur. Yani aydınlanma süreci bilinç düzeyinde gerçekleşmiş, ama henüz eyleme dönüşmemiştir.” (2002: 71). Cahit Sıtkı, dış dünyaya hamle yapma isteği hedefine ulaşamaz ve bir noktada tıkanır.

“Güneşe Aşık Çocuk” (s.56), şiirinde sınırlanmışlık, kaotik durum en belirgin yönüyle karşımıza çıkar. Camlar arkasında eliyle güneşi gösteren çocuk, hırsından camlara yumruklar savurur. “Cam”, sınırlılığı, “Güneş” imgesi ise hedefi, sınırsızlığı ifade eder.

*“Güneşe kavuşabilmek için çocuk,
Gündüzün boş yere çırpınır durur.
Nihayet, nihayet geceleyn çocuk,
Koyununda güneşle beraber uyur.” (s.56)*

Şiirde, “gündüz çırpınan”, “gece güneşle beraber uyuyan” çocuk ibaresi tezatın ve trajedinin göstergesidir. Çocuk ve güneş umudun, yarının/aydınlığın imgesidir; ancak şair “çırpınma” ve “geceye sığınma” ile kişinin ruh halindeki çatışmayı verir.

Erich Fromm’a göre, toplumlarda, toplumsal yapıdan bağımsız olmak isteyen yaratılıştan bir karakter yapısı vardır. “Bu karakter, bireyin psikolojik özüdür, onun yalnızca davranışlarını biçimlendirmekle kalmaz; aynı zamanda, düşünce biçimini, coşkularını, giderek dış dünyayı ve bu dünya ile ilişkilerindeki tüm algılarını etkiler.” (Dobrenkov 2008: 77). İnsan, mazoşizm ve sadizm gibi psikolojik mekanizmaları aracılığıyla bir yandan kendi isteği ile boyun eğerken ya da aksine bazı şeylere ya da bazılarına hükmederken, kendisinin bağımsız ve güçlü olduğu yanılgısına düşer. Varoluşsal sorunlar karşısındaki güçsüzlük, çaresizlik, güvensizlik duyguları, bireyin, kendi iç bunalımının dıştaki nedenleri olarak gördüğü kendi dışındaki her şeyi yok etme, yıkma dürtüsü ile telafi edilir. (Dobrenkov 2008: 79).

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde yaşama sevinci temasının yer aldığı kısımlarda şairin bu sevincinin bir noktada durduğu, ileriye gitmediği görülür. Dış dünya ne kadar rengarenk ve güzel olsa da şair bu dünyaya ruhen giremez. “Uzak Bir İklimde” (Ö.S., s.60) şiirinde, “güneş, yer, gök, deniz, kuşlar” rengarenk bahar tablosu çizerken, şiirin sonunda şair “Bense camlar, camlar arkasında!” sözleriyle bu manzaranın/dünyanın içine giremez.

*“Uzak bir iklimin ılık havasında,
Güneş, yer, gök, deniz iç içe kaynaşır.
(..)
Uzak bir iklimin ılık havasında,
Bütün sevdiklerim hulyamı paylaşır;
Bense camlar, camlar arkasında!” (s.60)*

Turkish Studies

“Aynalarda Gece” (Varlık, 15.10.1933), şiirinde şair, kendi trajedisini eşyaya yansıtır. Ayna metaforu, Narkissos gibi suje ve obje arasındaki mesafeyi kendi üzerinde sıfırlayan aracı bir faktördür (Korkmaz 2002: 186). Renksiz, ışısız kalan şair, bunalımdan kurtulamaz:

“- O biten gündür. Ne ışık
Ne de renk bıraktı bize;
Boş değil ağladığımız,
Geceler içinde kaldık
Yine kendi kendimize,
Yine öyle yapayalnız.” (s.66)

Karanlıklar içinde kalan şair, karamsarlığın acısını derinden hisseder. İçine kapanan, çatışma halindeki kişi, çıkış yolu bulmakta oldukça zorlanır.

“Akşamleyin” (Varlık, 1.1.1934) şiirinde geceyi “düşünceye dalmış insan” (s.66) olarak algılama söz konusudur. “Sular, Ağaçlar, Kuşlar” (Varlık, 1.3.1934)’da, insanlardan dürüstlük bulamayan kişinin tabiata yönelişi görülür:

“Alemde ister kış, isterse bahar,
İster bir yaz, ister bir güz olsaydı!
Yeter ki riyasız bir yüz olsaydı!
Gam yemezdim, sular, ağaçlar, kuşlar...” (s.68)

Bu şiirde dünya, danesi insan olan bir değirmendir. “Beni de öğüten değirmen rüzgar/lara uyaraktan dönerken böyle” (s.68) dizelerinde “rüzgar” ise “zaman” yerine kullanılmıştır. “Renkler” (Varlık, 15.9.1934), “Gündüze alışan renkler/Her gece perişan renkler” (s.71) dizeleriyle başlar. Kişinin ruhundaki “perişanlık” renklere, eşyaya ve zamana yansımasıdır:

“Yekpare varlığımı
Siz misiniz parçalayan,
Farksız kırık aynalardan?” (s.68)

Benliğin parçalanışı, kişinin dağınıklığı “kırık ayna” metaforuyla verilmiştir. Bunalımın, çöküşün had safhaya ulaştığı bu dizelerde, tabiattaki ahengin bozulduğu görülür.

“Ölüm I” ve “Ölüm II”, (Varlık, 1.9.1935) Ölüm korkusunun, tedirginliğin zirveye ulaştığı şiirlerdendir:

“Sözünde durmadı mavi gökler;
Gün kararıyor gitgide ölüm.
(..)
Hangi pencereye koşsam gece;
Gitmiyor bu can bu tende ölüm.”
(..)
Ne vefasız geçmişten hayır var,

Turkish Studies

*Ne gelecekler imdada koşar,
Çoktandır tekneyi aldı sular;
Çoktandır ümitler sende ölüm.” (s.130)*

*“Ey kurumaz menbaı sükutun,
Işığı güneşten zinde ölüm,
Altında şu alçalan bulutun,
Sendedir umduğum müjde ölüm.*

(..)

*Sabır tespihim kopmak üzeredir.
Ne gün kalkacak bu perde ölüm?” (s.130)*

“Ölümden Sonra” (Varlık, 1.11.1936) şiirinde ölümden beklentisi olan bir ruh haliyle karşılaşılır. Hayattan beklediğini bulamayan kişi adeta ölümden bir şeyler beklemektedir. Şairin hayat ve ölüm karşısındaki trajedisi şiire hakimdir:

*“Öldük, ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.*

(..)

*Yok bizi arayan, soran kimsemiz.
Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
Akarsuda aksimizden eser yok.” (s.132)*

“Beni Kışkanan Ölüler” (Varlık, 1.1.1935), kötümser ruh haline ölüm fikrinin yerleştiğini görürüz. Şair, kendisi ile ölümler arasında bir bağ kurar. Bu davranış, psikanalitik açıdan şairin dünyasındaki karamsarlığı ve bilinçaltındaki hayata bakışla ilgilidir:

*“Ey hatırası benim için
Daima aziz ölümler
(..)
Ardında saklandığınız
Eşyaya sinmiş o gizli
Bakışlarınızdan belli
Günümü kışkandığınız.” (s.74)*

1935 yılına kadarki şiirlerinde hayata bağlanacak gücü bulamayan Cahit Sıtkı Tarancı, 1935-1945 arasında yazdığı şiirlerini Otuz Beş Yaş'ta yayımlar. Bu şiirlerde, kötümserliğe, ölüm korkusuna, yok oluşa karşı yaşama sevincine, hayata bağlanmaya çalışır. Yine de şair ölüm korkusunu derinden hisseder.

Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde ölüm korkusunun yanı sıra ölüme karşı yaşama isteği düşüncesi çokça görülür. "Gün Eksilmesin Pencereden" (Varlık, 15.12.1936) adlı şiirde ölüm düşüncesini üzerinden atamayan şair, yaşama isteği ve cesaretle dünyaya meydan okur. Yaşama isteği şairi dünyanın her mihneti kabul etmesine zorlar:

"Ah aklımdan ölümüm geçer,

(..)

Ve gönül tanrısına der ki:

-Pervam yok verdiğin elemden;

Her mihnet kabulüm, yeter ki

Gün eksilmesin pencereden!" (s.121)

"Perişan Sofra" (Varlık, 1.5.1937)'da hayattan tat alamayan, karamsar bir ruh hali verilir:

"Sen gittin, soframız oldu tarumar;

Doğan günü yadırgıyor halimiz." (s.126)

"Mezarlık" şiirinde ölüm korkusu, "Aynadaki hazin perişanlık" (s.126) dizesiyle verilir.

"Gençlik Böyledir İşte" (Varlık, 1.7.1937) şiirinde geçmiş yılların değerini bilemeyen kişinin ruh hali verilir. Gençlik gibi bütün değerlerin, nimetlerin bir gün sonunun geleceği endişesi şiire hakimdir:

"Gençlik böyledir işte, gelir gider;

Ve kırılır sonra kolun kanadın;

Koşarsın pencereden pencereye.

(..)

Ah o kadrini bilmediğim günler,

Koklamadan attığım gül demeti,

Suyun sebil ettiğim o çeşme,

Eserken yelken açmadığım rüzgar!" (s.135)

"Kuşlar" (Yücel, Mayıs 1940) şiirinde şairin tedirginliğini, umutsuzluğunu ve ölüm korkusunu yakından hissettiğini görürüz.

"Tüylerinin renginden bilirim

Hangi kuş hangi iklimden gelir;

Aşkımı kuşlara sor sevgilim;

Öleceğim günü kuşlar bilir." (s.141)

"Bir de Baktım ki Ölmüşüm" (Varlık, 1.11.1940), ölümün soğukluğunu derinden hisseden bir ruh halini yansıtır:

"Bir de bakmışım ki ölmüşüm!

Dünya sönmüş başucumda;

Bir türlü gözümden gitmez." (s.142)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011*

“Ölüm Tehlikesi” (İnkılapçı Gençlik, 7.2.1942) ölümün kaçınılmaz olduğu, ne zaman geleceği düşüncesi ön plana çıkar:

“Ben geliyorum demez ki ölüm

Kaza bela adım başındadır.

Kişi evde gerek akşamları;

Ölürse helalaşarak ölür.” (s.151)

“Şaşırırım Kaldım” (Varlık, 15.2.1942), bunaltının, ümitsizliğin ve ölüm korkusunun iç içe işlendiği şiiirdir. “Diğer şiirlerinde sadece var olmayı bile saadet sayan Cahit Sıtkı'nın burada nasıl bunalarak Tanrı'ya koştuğu açıkça görülüyor.” (Kaplan 1990: 93).

“Olmuyor seni düşünmemek Tanrım,

Ummamak senden medet.

Suyun dibine vardı ayaklarım;

Suyun dibinde zulmet.

Kalmadı ümidim soluk ve cılız

Işığında bereket

Ve ölüm, kapımda kişner, sabırsız

Bir at oldu nihayet.” (s.129)

“Otuz Beş Yaş” (Ülkü, 16.12.1945) şiirinde şair, geçen zamanın insan psikolojisini ve çehresini nasıl değiştirdiği ve hayatın faniliğini ifade ediyor. Sürekli ölümü düşünmek trajik bir ruh hali oluşturur. Cahit Sıtkı'nın vücudunda ve hayatında meydana gelen değişiklikleri, fani bir varlık oluşunu ve ölümünün aklından çıkmayışını, ıstırabını metafizik düşünceye kapılmadan seyredişini Mehmet Kaplan “fenomenolojik bakış” (Kaplan 1990: 90). olarak ifade eder. Otuz Beş Yaş'ta trajik unsurlar hemen karşımıza çıkar:

“Yalvarmak, yakarmak nafîle bugün,

Gözünün yaşına bakmadan gider

(..)

Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?

(..)

Hangi resmime baksam ben değilim.

(..)

Yalandır kaygısız olduğum yalan

(..)

Nerden çıktı bu cenaze ölen kim?

(..)

Neylersin ölüm herkesin başında” (s.188-189)

Turkish Studies

Şiirde hayattan zevk alamayıp ve ölüm düşüncesinin insanı tedirgin edişi önemli bir husustur. Ölümün ne zaman geleceği şairi korkutan bir diğer unsurdur. Şair, “*Bir namazlık saltanatın olacak/Taht misali o musalla taşında*” dizeleriyle ölümden beklentisini dile getirir. “Cahit Sıtkı’nın ölüm anlayışında sufilerin ölümü bir vuslat, düğün, sevgilisine kavuşma biçiminde algılayan anlayışlarından eser yoktur.” (Kolcu 2009: 324).

Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde geçmiş yıllara, çocukluk dönemine dönme isteği önemli yer tutar. “Hey Gidi Güneşli Uykular” (Ziya’ya Mektuplar, 26.9.1940 / Sonrası) şiirinde, “Freud’un Ödip kompleksi ile izah ettiği cinsi arzularla annesine bağımlılık duygusunu apaçık anlatır.” (Kaplan 1990: 93). Şair bu şiirde tabiat ile anneyi birlikte ele alır:

*“Annemin gözleri gibi lacivert bir denizde;
Dalgadan dalgaya atlıyorum,
Güneşi kovalıyorum, güneşi kovalıyorum.
Hey gidi güneşli uykular!
Sularında boğulmadığımız deniz!”* (s.87)

Cahit Sıtkı Tarancı’nın 1936 yılına kadar yazdığı şiirlerinde görülen karamsar duygular, sonradan yerini yaşama sevincine, iyimser duygulara bırakır. Şairin 1936 yılı sonuna kadar yazdığı “Sular, Ağaçlar ve Kuşlar, Aşk Şarkısı, Yaşamak, Düşündüğüm Yer” şiirlerinde dış dünyaya yönelim hamleleri görülür.

1937’den sonra bu hamleler amacına ulaşmaya başlar. 1940’ta yayımladığı (Yücel dergisi) “Desem ki...” adlı şiirinde yaşama katılan, tabiatla bütünleşen şair vardır karşımızda. Onu dış dünyaya en önemli unsur olarak sevgili imajını görürüz. Sevgili onun için “hava kadar lazım, ekmek kadar mübarek ve su gibi aziz bir şey”dir. Sevgili bir bakıma nimettir. “Nimetleşen insan, hayatın en temel gücü olarak bütün aşağılayıcı (pejoratif) niteliklerden soyutlanmış ve tabiatın saflığına katılmıştır.” (Korkmaz, 2002: 73). Sevgilisine büyük bir aşkla bağlanan aşığı ölüm de ayıramaz:

*“Şayet sesimi fark edemezsen,
Rüzgarların, nehirlerin, kuşların sesinden,
Bil ki ölmüşüm.
Fakat yine üzülme, müsterih ol;
Kabirde böceklere ezberletirim güzelliğini,
Ve neden sonra
Tekrar duyduğun gün sesimi gökkubbede,
Hatırla ki mahşer günüdür
Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum.”* (s.139)

“Sulh Bir Hatıra Oldu” şiirinde yaşama sevgisiyle dolu olan şairi tedirgin eden şey II.Dünya Savaşı tehdididir.

1939-1941 yılları arasında yazdığı “Kuşlar, Çilingir Sofrası, Yanlış Bilmesinler Beni, Öyle Dalmışım ki, Bugün Hava Güzel, Hastanede Ziyaret Günü, Bugün Hava Berrak” şiirlerinde dış dünyanın güzellikleri ve umut izlekleri ön plana çıkar.

Turkish Studies

“Bugün Hava Güzel” adlı şiirde hayat ve tabiat umut vericidir, mutluluk habercisidir. Şair tabiatla adeta bütünleşmiştir. Bugün Hava Berrak” şiiri, “Tufana tutulmuş bir dünyanın kıyamet sonrası düzelişi, kendine gelişi ve düzene geçişini yansıtır.” (Korkmaz 2002: 76). “Çilingir Sofrası” şiirinde kainat insan merkezli (hümanist) bir anlayışla verilir. “İnsanoğlu” şiirinde şair iyi ve kötü günleri kabul ederek yaşamla barışık olduğunu gösterir. Ramazan Korkmaz bu hususta, şairin aşırı bir pozitivizme kayan hümanist yaklaşımıyla, geleneksel İslam inancı arasında bir saat rakkası gibi sürekli gidip gelmesine rağmen yaşamaya duyduğu sevgiden ve bağlılıktan asla taviz vermediği görülür (Korkmaz 2002: 79). der.

“Bugün” şiirinde şairin dünyada “var olma” çabası devam eder. Hayatın sıradan olayları bile büyük önem kazanır:

*“Bugün masal değil,
Masaldan daha güzel, gerçek;
Bugün yeryüzünde olduğum gün
Ayaktayım işte.” (s.152)*

“Ben Aşk Adamıyım” şiirinde yaşama sevinci, ölümün soğukluğu karşısında yarım kalır. “Misafir Adam” şiirinde sevginin önemini dile getirir. “Bahar Geliyor”da tabiatla bütünleşen insan sınırsız özgürlüğe gider. Bahar mevsimi, “Bahar Yeli, Aşk, Bahar, Bahar Sarhoşluğu, Düşten Güzel” şiirlerinde canlılığın, hayata bağlılığın ifadesini taşır.

SONUÇ

Edebiyat ile psikoloji birbirine imkanlar veren bilimlerdenidir. Psikoloji edebi eserleri malzeme olarak kullanabilir, bunun yanı sıra edebiyatçılar da psikolojiyi eserlerinde kullanarak eserlerini kaleme alabilirler. Sanatçının ruhsal yapısı ile yapıtı arasında ilişkiler kurulabilir. Bazen eser, sahibinin bir aynası durumuna gelir. Aslında kurmaca metin olan eser, bu özelliğini dahi neredeyse ikinci plana düşürür. Kişinin bastırılan, bilinçaltına itilen, açığa çıkarılmayan cinsel, duygusal, psikolojik isteklerin açığa çıkarılmasında psikanaliz yöntemin önemli rolü vardır. Psikanalitik yöntem, edebi eserden yola çıkarak sanatçının iç dünyasını ortaya çıkarır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın iç dünyası, geçmişe özlem, sıkıntıları, tedirginliği, yalnızlığı, ölüm korkusu vb. psikanaliz edebiyat yöntemiyle ortaya konulmaya imkan vermektedir. Cahit Sıtkı'nın kişisel sorunları, deneyimleri, bilinçaltı, arzuları vb. unsurlar şiirlerinin ana eksenini oluşturur.

KAYNAKÇA

- BELLA Habip, **Psikanalizin İçinden**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2007.
- CANSEVER Edip, **Sonrası Kalır I**, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2008.
- DOBRENKOV V.İ., **Marksizm ve Psikalaliz-Erich Fromm'un ve Yeni Freudculuğun Eleştirisi**, Çev.: Ali Özdoğu, Sorun Yayınları, İstanbul 2008.
- ERCİLASUN Bilge, **Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler- I**, Akçağ Yay., Ankara 1997.
- FREUD Sigmund, “Dostoyevski ve Baba Katilliği” **Freud-Jung-Adler, Psikanaliz Açısından Edebiyat**, Çev.: S. Hilav, İstanbul 1981.
- FREUD, Sigmund, **Psikanaliz Üzerine**, Çev.:Kamuran Şipal, Cem Yay., İstanbul 1998.

- JANKELEVİTCH S. “Freud ve Psikanaliz”, **Sigmund Frerud, Cinsiyet ve Psikanaliz**, Çev.: Selahattin Hilav, Varlık Yay., 5. bs., İstanbul 1981.
- KAPLAN Mehmet, **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- KOLCU Ali İhsan, **Cumhuriyet Edebiyatı I –Şiir**, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2009.
- KOLCU Ali İhsan, **Edebiyat Kuramları**, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2010.
- KORKMAZ Ramazan, **İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı**, Akçağ Yay., Ankara, 2002.
- KORKMAZ Ramazan ve ÖZCAN Tarık, **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı**, (Ed.Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- MORAN Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yay., İstanbul 1999.
- MUSCHG Adolf, **Edebiyat Terapi Olabilir Mi?**, Çev.:Ahmet Sarı, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2006.
- NASİO J.D., **Psikanaliz’in Yedi Büyüğü**, Çev.:Kenan Sarıalioğlu, Kırmızı Yay., İstanbul 2008.
- SARI Ahmet, **Psikanaliz ve Edebiyat**, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2008.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul, 1977.
- TARANCI Cahit Sıtkı, **Evime ve Nihale Mektuplar**, (Haz. İnci Enginün), TDK Yay., Ankara 1989.
- TARANCI Cahit Sıtkı, **Otuz Beş Yaş**, Can Yay., İstanbul 2000.
- TİKEN Servet, “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerindeki ‘Ayna’ İmgesine Psikanalitik Bir Yaklaşım, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S:41 (2009), s.47-60.
- WALLACE Edwin R., **Dinamik Psikiyatri Kuramı ve Uygulaması**, (Çev. Hakan Atalay), Okuyan Us Yay., İstanbul 2008